

Asia: VN/9952/2024

Hallituksen esitys eduskunnalle sähköisen tiedoksiannon ensisijaisuutta viranomaistoiminnassa koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Huomiot muutosehdotuksista

-

Huomiot tiedoksiantoa koskevista ehdotuksista (18-19 b §:t)

-

Huomiot sähköisen asiakirjan saapumista määräajassa koskevasta ehdotuksesta (11 §)

-

Muut huomiot

Opetus- ja kulttuuriministeriö kannattaa yleisellä tasolla esitystä, jonka tavoitteena on, että viranomaisen tiedoksiannot lähetettäisiin ensisijaisesti sähköisesti niille hallinnon asiakkaille, joille se on mahdollista.

Sähköisen asioinnin kehittämisessä tulee huomioida erityisesti ne hallinnon asiakkaat, joille asioidessa on haasteita. Hallituksen esityksen mukaan Suomi.fi-viestien käyttöönotto kytkettäisiin Suomi.fi-tunnistuspalvelun käyttöön. On kuitenkin perusteltua jättää sähköisten tiedoksiantojen ulkopuolelle ne henkilöt, joiden sähköinen asiointikyky ei ole riittävällä tasolla. Esityksen tapa voi johtaa siihen, että sähköisiä tiedoksiantoja ohjautuu henkilöille, joiden digitaidot tai kielelliset taidot eivät ole riittävät. Vastaanottajan kyvykkyydestä tulisi pystyä saavuttamaan varmuus.

Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää myös ongelmallisena sitä, että palvelua käyttämättömien tulisi tehdä aktiivisia toimenpiteitä palvelun lopettamiseksi. Vastaanottamisen itsessään tulisi olla mahdollista aktiivisilla toimilla, ja suostumuksen tulisi olla voimassa määräajan ilman uudistamista. Valittu sääntelytapa sisältää oikeusturvariskin, joka saattaa edellyttää perusteellisempaa arviointia.

Uudistusta aiheutuvat käyttökustannukset viranomaistahoille tulisi selvittää kattavammin, jotta voidaan arvioida tosiasiallinen potentiaalinen kustannussäästö. Esityksessä ei ole kattavasti arvioitu sellaisia välillisiä kustannuksia, joita voi syntyä muun muassa eri tietojärjestelmien toisiinsa kytkemisestä, tästä aiheutuvia henkilötyökustannuksia ja organisaatioiden henkilöstön kouluttamisesta syntyviä kustannuksia.

Hallituksen esityksen myötä tärkeys alaikäisten vahvan tunnistautumisen käyttöön viranomaisten sähköisissä asiointipalveluissa korostuu. Tarpeita koskien alaikäisten vahvan sähköisen tunnistautumisen välineitä on nostettu esille myös esimerkiksi Ylioppilastutkintolautakunnan lausunnossa. Eräs haasteista liittyy esimerkiksi digipalvelulain (306/2019) 6 §:n mukaiseen veloitteeseen viranomaiselle käyttää sähköistä tunnistamista, mikäli viranomaisen palvelusta on mahdollista saada salassa pidettäviä tietosisältöjä. Yksi näistä salassa pidettävistä tiedoista on esimerkiksi opiskeluhuoltoon liittyvät tiedot tai päätökset. Olisi suotavaa, että vahvan sähköisen tunnistautumisen välineet (ja samalla pääsy sähköisiin viranomaispalveluihin lain velvoittamalla tavalla) saataisiin ratkaistua tasa-arvoisesti myös alle 18-vuotiaille kansalaisille mahdollisimman pian. Kuten esityksessä todetaan, käytännössä alaikäisen vahvaan tunnistautumiseen on olemassa keinoja, mutta nämä eivät ole kaikilta osin tarkoituksenmukaisia.

Kirkkolain 10 luvun 1 §:n mukaan hallintoasiassa noudatettavaan menettelyyn sovelletaan hallintolakia (434/2003) ja sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annettua lakia (13/2003), jollei tässä laissa toisin säädetä. Suomen evankelis-luterilainen kirkko ei ole ollut mukana lausuntopyyntöä koskevassa jakelulistassa. Perusteluissa ei oteta myöskään nimenomaisesti kantaa siihen, millä tavalla ehdotettu sääntely tulee vaikuttamaan Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon.

Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (1705/2009) mukaisen valtionosuuden ja rahoituksen kautta rahoitetaan esi- ja perusopetusta kuntien valtionosuusjärjestelmää täydentävästi, lukiokoulutusta, ammatillista koulutusta, taiteen perusopetusta, kuntien liikunta- ja nuorisotyötä sekä kulttuuripalveluita (mm. museot, teatterit, orkesterit). Lisäksi vapaasta sivistystyöstä annetun lain (632/1998) mukaisesti myönnetään valtionosuutta vapaan sivistystyön oppilaitoksille.

Valtionosuutta ja rahoitusta voidaan myöntää kunnalle, kuntayhtymälle, rekisteröidylle yhteisölle tai säätiölle. Valtionosuutta ja rahoitusta saa vuosittain 700–800 erilaista tahoa. Rahoitusta ei myönnetä luonnollisille henkilöille. Valtionosuuksiin liittyen opetus- ja kulttuuriministeriössä tehdään vuosittain valtionosuuksien myöntö-, tarkistus- ja oikaisupäätöksiä. Myöntöpäätökset voidaan lähettää hallintolain mukaisesti tavallisena tiedoksiantona. Lisäksi tehdään valtionosuuksien takaisinperintäpäätöksiä, joissa käytetään todisteellista tiedoksiantoa.

Esitysluonnoksessa ehdotetaan muutettavaksi sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain (asiointilaki) säännöksiä siten, että jatkossa sähköinen tiedoksianto ei edellyttäisi

päätöksen saajan suostumusta. Ehdotuksen mukaan tavallisen tiedoksiannon yhteydessä päätös voitaisiin antaa tiedoksi sähköisenä viestinä käyttäen lakiehdotuksen 18 §:n 2 momentin mukaista sähköistä osoitetta. Ehdotuksen mukaan sähköisenä osoitteena voitaisiin käyttää viestinvälityspalvelua (Suomi.fi), viranomaisen omaa asiointipalvelua tai muuta sähköistä osoitetta, jonka tiedoksiannon vastaanottaja on ilmoittanut yhteystiedokseen. Valtionosuusrahoituksen osalta opetus- ja kulttuuriministeriö kannattaa ehdotettua muutosta, sillä suostumuksen edellyttämisestä luopuminen vähentäisi päätösten tiedoksiantoon liittyvää hallinnollista taakkaa. Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää hyvänä sitä periaatetta, että sähköinen tiedoksianto säilyisi jatkossakin mahdollisuutena, ei velvoittavana.

Esitysluonnoksessa todetaan, että Suomi.fi-viestien käyttöliittymässä tällä hetkellä oikeushenkilöitä koskevat haasteet edellyttävät vielä merkittävää kehitystyötä, minkä vuoksi tukipalvelulain sääntelyä ei ole oikeushenkilöiden osalta mahdollista tarkastella vielä tämän hankkeen yhteydessä. Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa, ettei esitysluonnoksen vaikutusarvioinneissa ole juurikaan huomioitu sitä, että ehdotettu asiointilain muutos koskisi myös päätöksen saajina olevia yhteisöjä. Vaikutusarvioinneissa olisi syytä tuoda laajemmin esille myös vaikutukset päätösten tiedoksiantoon yhteisöille.

Esityksen vaikutuksissa on olennaista huomioida se, että erilaisiin rajapintaratkaisuihin ja tietojärjestelmiin tai palveluihin vaaditut tai tehtävät muutokset voivat hankaloittaa henkilötietojen käsittelyyn liittyvien vastuiden ja velvollisuuksien (esimerkiksi rekisterinpitäjyyksien määrittely) määrittelyä ja toteuttamista. Toisaalta myös esimerkiksi tiedonhallintalaista nousevien vastuiden ja velvoitteiden määrittely ja toteuttaminen voi hankaloitua (esimerkiksi tiedonhallintamallin ylläpito, vaatimustenmukaisuudet ja riskienhallinta). Esimerkiksi tilanne, jossa Viranomaisen 1 omistama tieto toimitetaan Viranomaisen 2 omistamaan palveluun, mutta tietosisältö itsessään siirtyy asiakkaalle käsiteltävään muotoon Palveluntuottajan erilliskäytön kautta, voi aiheuttaa tietosuojan ja tietoturvallisuuteen liittyviä epäselvyyksiä jo käytännön vastuiden tasolla. Ratkaisuiden tietoturallinen toteuttaminen ja ylläpito voivat vaatia paljon resursseja, ja ne edellyttävät toimivaa yhteistyötä etenkin viranomaisten välillä. Rajapintojen lisääntyminen vaikuttaa aina useaan eri tiedonhallinnan osa-alueeseen ja tekee tietojärjestelmäympäristön hallinnasta monimutkaisemman. Ratkaisuihin olisi pyrittävä mahdollisimman selkeisiin rakenteisiin. Tämä on lopulta usein myös tietosuojan, tietoturvallisuuden ja asiakkaan tiedonsaannin turvaamisen kannalta paras ratkaisu.

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan 1.1.2026. Esityksessä ei oteta kantaa siihen, miten vireillä olevat asiat on tarkoitus käsitellä lain tultua voimaan. Esityksessä tulisi säätää selkeä siirtymäsäännös niin, että 1.1.2026 alkaen vireille tulleissa asioissa noudatettaisiin uutta lainsäädäntöä. Näin varmistettaisiin sujuva ja hallittu siirtyminen uuteen toimintatapaan.

Huomiot soveltamisalan muuttamista koskevasta ehdotuksesta esitutkinnan ja poliisitutkinnan osalta

-

Huomiot oikeudenkäymiskaaren (erit. OK 11:3) ja oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain prosessiosoitte- ja tiedoksiantosäätelyä koskevista ehdotuksista

-

Muut huomiot koskien oikeudenkäymiskaarta ja oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annettua lakia

-

Huomiot oikeudenkäyntimaksun porrastusta koskevasta ehdotuksesta hallinto- ja erityistuomioistuinten osalta

-

Esityksessä on arvioitu ehdotettavien muutosten perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia, yritysvaikutuksia ja viranomaisvaikutuksia. Onko esityksessä otettu huomioon tältä osin keskeisimmät vaikutukset? Arvioitteko muutoksilla olevan sellaisia vaikutuksia, joita esitysluonnoksessa ei ole tunnistettu?

-

Muut huomiot

-

Lehikoinen Anita
Opetus- ja kulttuuriministeriö

Kraneis Samuli
Opetus- ja kulttuuriministeriö